

**Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola**

Vezetője: Dr. Halász Gábor, DSc, egyetemi tanár

Nevelélméleti Program

Vezetője: Dr. habil. Szabolcs Éva, egyetemi tanár

Doktori (PhD) disszertáció

TÉZISFÜZET

Honti György

Beavató színház

(2008-2011)

Témavezető: Dr. habil Trencsényi László, címzetes egyetemi tanár, ELTE PPK

Budapest,
2019

„Bizony szent háborút vívunk a Színházban... A szakrális beavatások helye lesz a színház: sikeres beavatásokon fogunk ámulni... ... Áldott legyen a katarzis! Áldott legyen a beavató színház minden szent rítusa: megvilágosító ereje és hatalma...”
Kocsis István: Jászai Mari (A megkoszorúzott)

1. A kutatás időszerűsége, problémafelvetés

- 1.1. Ez a kutatás eredetileg csak a *színházi beavatókról* szólt volna, de már a kutatás elején nyilvánvalóvá vált, hogy a társterületek, a társzművészetek jelenségeinek elemzése nélkül nem lehet a kérdést vizsgálni. És abban is döntést kellett hoznom, hogy a beavatások mely formájára terjedjen ki a kutatás, hisz a pedagógia világa számos beavatási helyzetet ismer (pl.: gólyaavató), amelyek azonban nem férnek bele ebbe a kutatásba. Azokat a művészeti ágakat vizsgálom alaposabban, ahol a színházhoz hasonlóan valamilyen előadás történik.
- 1.2. A zene, a képzőművészet vagy a tánc világa különbözik a színháztól, de akik arra „vetemednek”, hogy kilépjenek a megszokott keretek közül, és újabb célcsoportokat szeretnének szolgáltatásaiknak megnyerni, azok bármely területen dolgozzanak is, hasonló kihívásokkal és hasonló problémákkal találkoznak.
- 1.3. Újabb célcsoporton két dolgot is érthetünk: újabb nemzedékeket, gyerek- és ifjúsági korosztályokat, másfelől – *Hankiss Elemér* (1999) „proletár reneszánsz” metaforáját átvéve – újabb, a polgári-középosztályi kultúra befogadására családi nevelésben kevésbé szocializált, az öntörvényű „folklór-szerű” használat tapasztalataitól meg a modernitásban már megfosztott társadalmi csoportok tagjait. De az új célcsoportok és a megszokott keretek elhagyása egyben az új kihívások és az új problémák világát is megteremti. A modern „köszínházi” élménytől valamiért távolmaradó „naív”, alapvetően alacsonyán iskolázott – más élménykultúrában felnőtt néző színházi szocializációja is a terület hatálya alá tartozik, de különös tekintettel a disszertációnak a neveléstudományi diskurzusban való feladatvállalására, most elsősorban az „éretlen” nézők, színházlátogatók (gyerekek, kamaszok, ifjak) beavatása kerül a fókuszba. Ennek felismerése után döntenem kellett, hogy mekkorára tágítom a kutatás területét. Az összes művészeti ág meghaladja kompetenciáimat és a jelen kutatás határait, ezért úgy döntöttem, azokat a művészeti ágakat vizsgálom alaposabban, ahol a színházhoz hasonlóan valamilyen előadás történik. Így került be a táncszínház és a koncert a látókörömbe, de a vizuális kultúra, a képzőművészet és az olvasott irodalom világába vezető beavatásokat csak érintjük, míg például a múzeumpedagógiát – bár rengeteg tevékenységi formában hasonlóságot mutat például a drámapedagógiával – ebben a munkában nem elemzem.
- 1.4. Magam színházi emberként és pedagógusként évek óta alkalmazom a „beavató” színházi nevelési módszerét. Ez a gyakorlatközelség, saját munkám kihívásainak, problémáinak értelmezési igénye közvetlen hajtóereje – s értelemszerűen alapvető információs forrása, tájékozódási pontja – munkámnak.

2. Kutatási területek

- 2.0.1. A Beavató Színház néven ismert – pedagógiai és színházi elemeket egyaránt felhasználó – módszerről kívánok írni, és igyekszem kitérni a beavató elméleti és gyakorlati alapjaira.
- 2.0.2. A téma aktuális, mert megfigyelhető – sajtóközlemények kimutatható gyarapodásával¹, hogy (immár nem is csak „kulturmisszionáriusi” hitvallásból, de a piacgazdaság marketing-követelményei miatt is) minden színház keresi azokat a lehetőségeket, melyekkel bővítheti nézői bázisát.
- 2.0.3. Az oktatás világa is már jó ideje küzd a drámával, mint műfajjal (mindenképp érzékelhető, hogy tantervemléletileg is szűknek bizonyul számára az Irodalom tantárgy hagyományos kalitkája).
- 2.0.4. Pedagógiai szakemberek körében egyre elterjedtebb, hogy minél inkább részese valaki egy folyamatnak, minél inkább személyes élményként éli azt meg, annál inkább érvényesülnek a hatékony tanulási folyamat sajátosságai s így a megfelelően vezérelt (más, puhább megközelítésben: támogatott) „beavatódás” hozhatja a legjobb eredményeket (*Knausz, 2001; Nahalka, 1997; Trencsényi, 2008*).
- 2.0.5. A hagyományos „megtanít”, „oktat” (pláne „letanít”, „kioktat”) kifejezések szalonképtelenné válnak a tanulás támogatásáról szóló köznapis és szaknyelvi diskurzusokban – így a „beavatás” fogalma felemelkedik e horizontra is. (A terjedőben lévő kompetenciafogalom (az ismeret-képesség-attitűd „szentháromsága” (*Falus, 2005*)) is utal a tudás és az érzelmi azonosulás elválaszthatatlan összefonódására.) Jeles és legendás tanárok (emlékezzenek Öveges professzor óráira) tudatosan alkalmaztak éppen a komplex fejlesztő hatás és a kimutathatóan „beavatás”-szerű nevelési-tanítási céljaik érdekében teátrális elemeket.
- 2.0.6. A beavatás, mint eladó-vevő helyzet is leírható². Eladó lehet akár a színház, akár az iskola, akár más intézmény attól függően, ki szervezi a beavatót, míg a vevő minden esetben a foglalkozás befogadója. Ez a modell tartalmazza azt a mozzanatot, amikor a vevő fizet az eladónak. Ez az ellenszolgáltatás ebben a modellben nem pénz, mint ahogy a megvett termék sem maga a „beavató”. A vevő megkapja a beavatást, aminek következtében – remélhetőleg többé válik korábbi önmagánál, de milyen ellenszolgáltatást kap ezért az eladó? A színház szempontjából ez az „ellenszolgáltatás” az értőbb nézővé válás, míg a nevelés-oktatás oldaláról a komplexebben fejlődő – „tanult”, „művelt”, „érettebb” stb. – személyiség. Amennyiben erre a helyzetre is alkalmazzuk *Thomas Gordon (2010)*

---

¹ Pedagógiai oldalról: Honti György: *Iskolakultúra* 2009/7-8. sz.; 2010 4. sz.; Körmendy Zsolt: *Koncertpedagógia és közoktatás Neveléstudomány* 2013. 4. sz.; Színházszakmai oldalról tekintve: *A Színház* című folyóirat írott és online változatában egyre sűrűbben jelennek meg a témával foglalkozó elemzések.

² Vö.: Vámos Ágnes *Metafora a pedagógiai kutatásban* *Iskolakultúra* 2003. 04. sz. 109-112. o.

megközelítésmódját³, nyilvánvalóvá válik, miért fontos mindkét területnek – színház, pedagógia – a beavatóval is foglalkozni.

2. 1. Szöveg és előadás

2. 1. 1. A dráma szó többféle értelmezésben van jelen a magyar hétköznapi és tudományos életben. Ebben a disszertációban nem elsősorban mint az irodalom harmadik műneme kerül használatba, hanem eredeti jelentésében, azaz mint cselekvés (drán görög szó = tenni, cselekedni).
2. 1. 2. Keletkezése óta és a hatályos NAT-ból is kiolvasható, a drámát (mint műnemet) nem helyes csak az irodalom oldaláról megközelíteni, így ezek a megközelítési módok is a kutatás területei közé tartoznak.
2. 1. 3. A klasszikus színházlátogatói hagyományban az alkotás és a befogadó közé nem ékelődik semmi, a konvenció optimista feltételezése szerint tehát az alkotás önmagában hat. Bizonyos művészeti termékeknél azonban a befogadó már egy interpretációt követően találkozik a művel. Ilyen például a színház, de a legtöbb esetben a zene is, így az interpretáció értelmezése szintén vizsgálandó terület.

2. 2. A kutatással szemben támasztott elvárásaim

2. 2. 1. Azt remélem, a munka elkészültével és bemutatásával még szélesebb körben bebizonyosodik, a nevelés és a színház egyre inkább egymásra utalt már jelenleg is és lesz egyre inkább.
2. 2. 2. Azt remélem bebizonyosodik, szükség van arra, hogy a pedagógiailag képzett színházi ember szerepet találjon az oktatás-nevelés folyamatában, és a gyakorlati színházi tudással rendelkező pedagógus pedig a színházak ezirányú műhelyeinek legyen fontos szereplője.⁴
2. 2. 3. Azt remélem, egyre több oktatóanyag kerül majd piacra, és remélhetőleg szervezetteren is felkészítik a leendő színész-tanárokat.
2. 2. 4. Azt remélem sikerül egy pontos, szabatos, a neveléstudomány és a színháztudomány terminus technicusait, szakmai követelményeit egyaránt kielégítő leírást adnom, és egyben egy olyan módszertani útmutatót készíteni, mely alapja lehet a szélesebb körű alkalmazásnak és lehetőséget biztosít más területeken való alkalmazásának is.

---

³ Gordon egyik tézise, hogy a 'Kinek a problémája? Kinek az érdeke?' kérdést kell feltennünk pedagógiai problémák megoldásának keresése közben. Ennek megválaszolása alapvető változásokat idéz elő a megoldáskeresésben. Esetünkben ez azt jelenti, hogy amennyiben a színház és/vagy a pedagógus felteszi magának ezt a kérdést nyilvánvalóvá válik, hogy mind az intézményeknek (iskola, színház), mind a bennük létező (direkt nem dolgozókat írok, mert erősen szűkíti a fogalmat) személyeknek is problémája a beavatatlanság, így nekik is érdekük a beavatás.

⁴ Ebben a reményemben határozottan nem vagyok egyedül. Többek között az InSite Drama elmúlt években végzett munkássága rengeteget tett ennek a célnak az elérése érdekében. Köszönet nekik ezért ezúton is.

2. 2. 5. A következő területeket igyekeztem a vizsgálat tárgyává tenni:

A Beavató Színház fogalmának tisztázása, pedagógiai, művészeti aspektusai. Ezen belül:

- A „beavató” fogalmának tisztázása a pedagógia, és a színház oldaláról
- Milyen pedagógiai alapozása volt az elmúlt 20 évben Magyarországon a színházak diákoknak nyújtott „szolgáltatásainál”
- Rendszertani kihívás: a beavató mennyiben drámapedagógiai jelenség, illetve mennyiben önálló entitás
- A tanárok hogyan tanítják a dráma és a színház sajátos tartalmait
- A beavatókat vezető pedagógiai és művészi státusza hogyan fogalmazható meg a szociológiai szerepek által és mennyiben befolyásolja ez a helyzet feladatvállalásukat
- A Beavató név alatt alkalmazott módszerek ismertetése, rendszerezése, elemzése
- A Beavató Színház kialakulása, előzményei

3. Kutatási módszertan

- 3.1. A disszertáció elsődleges kutatási módszere az interjú. Támaszkodom még a források elemzésére és a szakirodalomra is.
  - 3.2. A beavató nem külföldről importált módszer, így ott alig található szakmai elemzés. A külföldi hasonló megközelítések közül Vidovszky György a német, Vatai Éva a francia gyakorlatot ismerteti.
  - 3.3. Az interjúk alanyai olyan személyek, akik a művészet és/vagy a pedagógia oldaláról kapcsolatba kerültek a beavató műfajával. Kiválasztásuk szempontja a következő volt:
    - azok a hazai szakemberek – lehetőség szerint teljességre törve –, akik saját magukról azt állítják, beavató-típusú foglalkozásokat tartanak
    - azok, akik munkájuk alapján és módszereiket tekintve idetartoznak
    - erőforrások biztosításáért felelős szakember
    - teoretikus munkássággal rendelkező, szakpolitikai döntésekben résztvevő szakember
1. Angelus Iván a Budapest Kortárs Tánc Főiskola vezetője - 2010. október 10.⁵
  2. Bándoli Katalin, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei részlegének csoportvezetője - 2010. november 25.
  3. Fazekas István Jászai Mari-díjas színész - 2011. július 14.
  4. Fellegi Ádám koncert-zongoraművész - 2010. november 3.
  5. Gabnai Katalin a magyar drámapedagógia „nagyasszonya” (H. Gy.) – 2010. július 30.
  6. Gálos Orsolya a Nemzeti Színház kommunikációs vezetője - 2010. november 22.
  7. Góbi Rita a GoBe társulat alapítója és Parti Péter a társulat egyik tagja - 2010. november 16.
  8. Horváth Péter író, rendező - 2010. december 1.
  9. Janik László színész - 2010. október 27.
  10. Juhász Dóra a Trafó Beavató programjának koordinátora - 2010. október 13.
  11. Kaposi László a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ alapítója, a Magyar Drámapedagógiai Társaság elnöke - 2009. október 27.
  12. Karsai György egyetemi tanár - 2010. október 28.
  13. Kotsis Ágota és Varga Nikolett a Nemzeti Táncszínház munkatársai - 2010. október 13.
  14. Körmendy Zsolt koncertpedagógus - 2010. október 20.
  15. Lipták Ildikó a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ munkatársa - 2010. november 13.
  16. Magács László a Merlin Színház igazgatója és Páva Rita a színház programkoordinátora – 2010. október 25.
  17. Magyar Attila színész - 2010. november 3.
  18. Nánay István kritikus - 2011. május 9.
  19. Papp Helga a Kurfli Egyesület tagja - 2010. december 6.

---

⁵ A nevek utáni dátum az interjúkészítés idejét jelöli.

20. Patkós Imre a Szolnoki Szimfonikus Zenekar szakmai igazgatója és Szatmári Dorottya az együttes művészeti referense – 2010. október 29.
21. Perényiné Losonczy Júlia a kultúráért felelős minisztérium színházi referense - 2011. augusztus 15.
22. Szabó István az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet igazgató helyettese - 2011. július 6.
23. Szabó Réka a Tünet Együttes művészeti vezetője – 2010. november 25.
24. Takács Gábor a Káva Kulturális Műhely vezetője - 2011. január 12.
25. Tarr Ferenc a Kontra Műhely tagja - 2010. november 9.
26. Trencsényi László pedagógiai kutató, az ELTE PPK tanára - 2009.
27. Vatai Éva a pécsi Leöwey Gimnázium tanára - 2010. november 13.
28. Végvári Viktória, a Kolibri Gyermekek- és Ifjúsági Színház munkatársa - 2010. október 20.
29. Vidovszky György rendező - 2010. november 18.

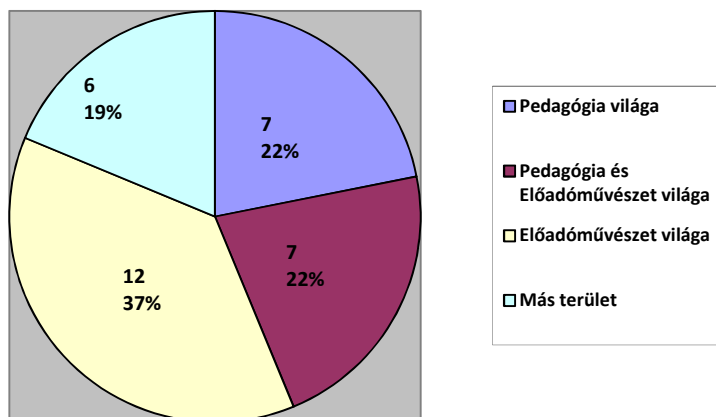
Több olyan személy is van, akik tevékenységük alapján nem csak egy kategóriába tartoznak. Az alábbi összesítő táblázat segíti a tájékozódást:

Beavató néven tart foglalkozást (vagy munkatársai tartanak)	Nem Beavató néven tart foglalkozást, de munkájában (vagy munkatársai munkájában) megjelenik a beavató tevékenység	Teoretikus munkássággal rendelkező és/vagy szakpolitikai döntésekben résztvevő és/vagy erőforrások biztosításáért felelős szakember
Angelus Iván	Fellegi Ádám	Gabnai Katalin
Fazekas István	Gabnai Katalin	Juhász Dóra
Gálos Orsolya	Juhász Dóra	Kaposi László
Horváth Péter	Kaposi László	Körmendy Zsolt
Janik László	Körmendy Zsolt	Lipták Ildikó
Karsai György	Lipták Ildikó	Nánay István
Kotsis Ágota	Takács Gábor	Perényiné Losonczy Júlia
Magács László	Vatai Éva	Szabó István
Magyar Attila	Végvári Viktória	Takács Gábor
Papp Helga	Vidovszky György	Trencsényi László
Páva Rita		Varga Nikolett
Patkós Imre		Vatai Éva
Szabó Réka		
Szatmári Dorottya		
Tarr Ferenc		
Varga Nikolett		

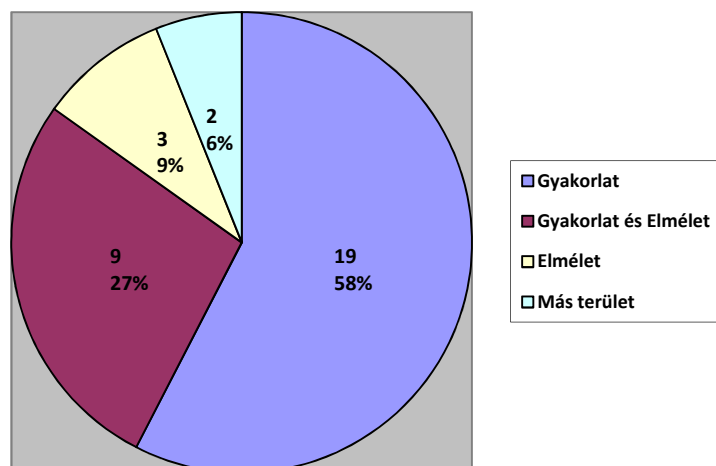
Kiemelt betűtípussal jelöltem a több oszlopban is szereplő interjúalanyoknak a főbb tevékenységi területét.

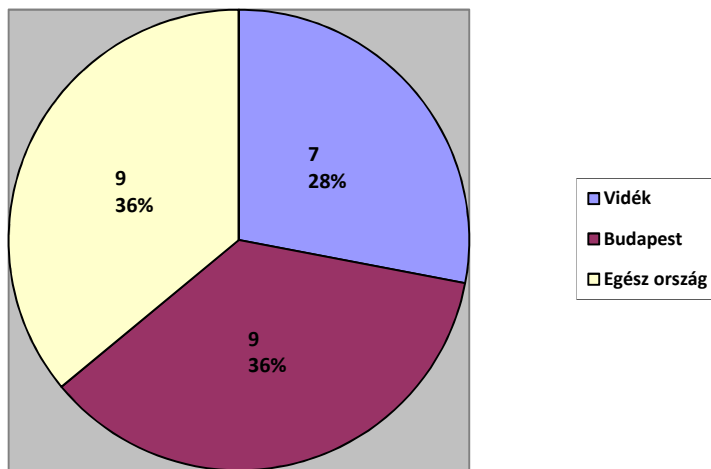
Pedagógia – előadóművészet felől érkezők

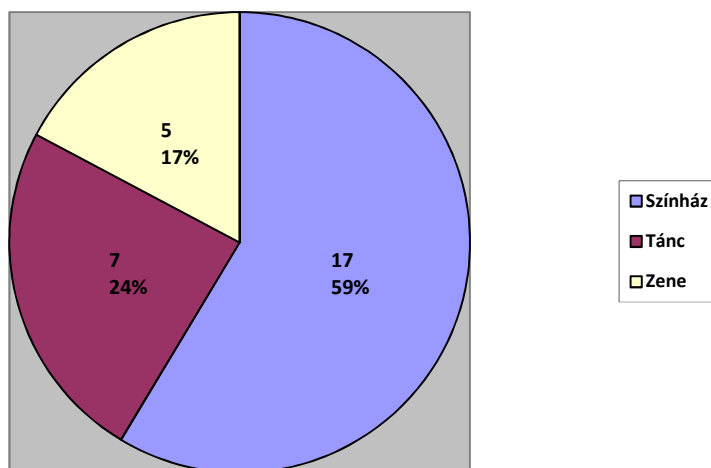
Gyakorlati – elméleti szakemberek megoszlása

Vidék – Budapest (csak a Gyakorlati munkássággal rendelkezők)

Műfajok szerint (csak a Gyakorlati munkássággal rendelkezők)

3.4. Az interjúk tartalmilag tematikus kvalitatív interjúknak tekinthetők strukturálatlan formában (Seidmann, 2002). Ez a fajta interjú hasonlós ugyan a strukturált mélyinterjúhoz (vezérfonal-interjú), de azért, hogy a strukturált mélyinterjú csak adatközlőt lát a válaszoló szubjektumban (Kovács 2007), azaz annak komplex személyiségétől eltekint, nem volt kielégítő számomra.

- 3.5. A kutatás kérdései egyrészt lehatárolt részproblémákra vonatkoznak (ennyiben megfelelnek a mélyinterjú típusának), másrésztől magáról az alanyról is, a „szubjektum társadalmi beágyazottságáról” is szeretnék valamit megtudni, ami már meghaladja ezt a keretet.
- 3.6. Az interjúk feldolgozása során nem egy önálló, empirikus kutatási eredményeket bemutató fejezet létrehozásának stratégiáját követtem, hanem a kérdéssor/részterületek logikai rendjébe igazítom az interjúkból származó adatokat, tapasztalatokat.
- 3.7. Összeállítottam egy több mint 30 itemből álló kérdéssort, melyet mindenkinek feltettem, és az ezekre adott válaszok alapján igyekszem leírni, milyen motivációk vezették interjúalanyaimat e felé a téma felé, milyen elhatározással, és milyen metodikával fogtak hozzá, és milyennek ítélik saját eredményeiket.
- 3.8. A kérdéssor összeállításánál igyekeztem minden fontos információra többféleképpen is rákérdezni, bizonyos területekre újra és újra visszatérni. Igyekeztem a kérdések sorrendjét is úgy megtalálni, hogy az ismétlő kérdések időben ne kövessék egymást, de a kérdések egymásutánisága mégiscsak jelezze: komplexen átbeszéljük a terület szegmenseit.
- 3.9. Az interjúalanyok csak a leendő beszélgetés témáját ismerték, a konkrét kérdéseket nem, így az ismételt témafelvetések metodikája arra ösztönözte őket, hogy egyre pontosabban, és akár korábbi megfogalmazásaikat új és új összefüggésekben fejtsék ki.
- 3.10. Felvetődik saját bevontságom, beavatottságom a kutatott témába – hisz magam is követek egy (megtalálni vélt felfogás szerinti) beavató gyakorlatot. Hogyan lehet egy kutatásban ezt a helyzetet erényként megőrizni, mégis kiküszöbölni a valóságfeltárásban gátló szubjektivitást? Határozottan és elkötelezetten „belülálló” vagyok és szeretnék maradni. A saját véleményemet⁶ éppen ezért szintén nem ezeknél a részeknél fejtem ki. Ugyanakkor az insider helyzet értelmezhető kutatói módszerként is (*Tesfay*, 2017). A 'halfie' kifejezés a 'selfie' továbbalakítása, és pontosan kifejezi a 'kint-bent' helyzet kétarcúságát. Joggal vetődik fel a párhuzam a pedagógiai etnográfiaival (*Mészáros*, 2017), amikor is a kutató bentlakóként (tehát hangsúlyozottan nem külső megfigyelőként) definiálja önmagát, és mintegy belülről éli meg az eseményeket. Az insider kutató azonban benfentesebb, mert kutatói léte azt a tevékenységet figyeli meg, amelynek maga is részese. Így olyan új szempontokat is felvethet (*Flamich*, 2018) amelyek segítik az árnyaltabb kutatói megállapításokat és hidat képezhetnek az 'outsiderek' felé is.
- 3.11. Az interjúszituációk validálása során az interjúkat az alapján is vizsgálni kellett, hogy az interjúpartnerem mennyire valóságosan mesélt, és hitelt adhatunk-e szavának. Elemeztem, hogy köztem és az interjúalany között létrejött-e „munkaszövetség”, ami a partneri viszonyból, a nyitottságból, és a bizalomból volt érzékelhető. Az ilyen

---

⁶ Amelyre ugyanúgy igazak a fentebb írottak, vagyis nem állandó, minden körülmények között „igaz” véleményem van. És ahogy öregszem egyre inkább úgy látom, semmiről sem mondhatunk semmi biztosat. Mert nézzük példának a „Kell-e nekik a színház?” kérdést. A legtöbb szempontból igent válaszolnék (önmagunk megismerése, kultúra, élmény stb.), de ha az élet céljának a boldogságot tekintem (jobb híján tényleg ezt gondolom...), akkor a színházra semmi szükség nincsen, sőt inkább árt, mert konzervál, újratermel egy rossz, azaz boldogság nélküli állapotot. Ha boldog vagyok, egyfajta teljességet kell, hogy megéljek, míg a színház (és a művészet minden ága szintúgy) hiánygazdálkodás.

szövegségnek kiemelt szerepe van, hiszen csak ezáltal válhat lehetővé a rejtett, mély, helyzetfüggő elemek feltárása (Sántha, 2007).

- 3.12. Mivel az interjúk narratívaként is értelmezhetők, sőt értelmezendők, így a narratív szövegelemzés módszerét is alkalmaztam azoknál a kérdéseknél, amelyek összefoglalóbb, leíróbb eseményeket igyekeztek feltárni. D. Jean Clandinin, és F. Michael Connelly részletes leírást ad *Narrative inquiry* (2000) című munkájukban a neveléstudományok területén létrejövő narratívák elemzéséhez, így az általuk javasolt konkrét „cselekvési tervet” újra és újra alkalmaztam a szükséges helyeken.
- 3.13. A narratíva vizsgálatokat már számos szoftver is segíti, a gondolatfelhő generátoroktól az összefüggések feltárására is képes szövegelemző szoftverekig. Magam az Atlas.ti szoftver szolgáltatásait használtam a kutatás eredményeinek ellenőrzésére és bővítésére.
- 3.14. Az általam kidolgozott módszer szerint az interjúk alapegységei a gondolatok. Ez azt jelenti, hogy az interjúk elemzésénél gondolatonként „vágtam” szét a beszélgetéseket és oda helyeztem őket, ahol a legrelevánsabbnak éreztem. Kérdéstípustól függően alkalmazom, hogy a szó szerinti idézést vagy a különböző gondolatok gyakoriságát vagy épp különösségét emelem ki. Szembeállítom a fősodort az alternatívákkal, bemutatom ennek a világnak a sokszínűségét és érzékeltetem, hogy ez a pedagógiai folyamat mennyi apró részből tevődik össze.
- 3.15. A fő kérdés mindig az, hogy az előzetesen megfogalmazott pedagógiai és művészi célokat sikerül-e elérni és ha nem, akkor ennek mi lehet az oka.

4. A disszertáció szerkezete

- 4.1. Három – egymással összefüggő, de az értelmezhetőség szempontjából mégis külön kezelendő részre osztottam a disszertációt. Az elsőbe kerültek a kutatás aktív szakaszának lezárásáig (2012) keletkezett szakmunkák, a második részt az interjúelemzések teszik ki, míg a harmadik részben ismertetem a kutatás aktív szakaszának lezárása után keletkezett szakmai anyagokat.

5. A kutatás összegzése

- 5.1. *A nevelés és a színház egyre inkább egymásra utalt lesz.* Egy teljesen szabadon, azaz előírások nélkül fejlődő területről van szó, ahol a folyamat során jönnek rá az alkotók, hogy a sikeres munkájukhoz más területek ismeretére is szükség lehet. Ezt a felismerést többen is megfogalmazták (pl.: Angelus Iván, Tarr Ferenc, Végvári Viktória).
- 5.2. *Szükséges lenne, hogy a pedagógiailag képzett színházi ember szerepet találjon az oktatás-nevelés folyamatában, és a gyakorlati színházi tudással rendelkező pedagógus pedig a színházak ezirányú műhelyeinek legyen fontos szereplője.* Ha igaz a fenti állítás, akkor a jövőben - az utóbbi forrongó évtizedek (egyebek közt e munkában is összefoglalt tapasztalatai) nyomán a beavatók egyre szélesebb skálájával találkozhatunk majd. Várható az is, egyre több oktatóanyag kerül majd piacra, és remélhetőleg szervezeten is felkészítik a leendő színész-tanárokat. Az interjúk elemzése nem bizonyította, hogy ez a folyamat elindult. Azt azonban igen, hogy szükség lenne/van speciális képzésre.
- 5.3. *A „beavató” fogalmának tisztázása a pedagógia, és a színház oldaláról.* Mind a bevezetőben, mind az elemzéseknél részletes leírás olvasható a területről, amelyekből egyértelműen megállapítható, nagyon széles fogalmi keretek között mozognak a résztvevők. A kutatás feldolgozásánál többfajta modellel is próbálkoztam, de a divergencia miatt a feladat jelenleg lehetetlennek látszik. Azonban az 5.5.-ben található szempontrendszer egyfajta definíciós kísérletként is értelmezhető.
- 5.4. *Milyen pedagógiai alapozása volt az elmúlt 20 évben Magyarországon a színházak diákoknak nyújtott „szolgáltatásainál”?* Teljesen egyértelműen megállapítható, hogy a kőszínházakban folyó munka minimális pedagógiai alapozottsággal bír, míg a független társulatok és az alternatív, illetve befogadó helyek munkatársai hangsúlyt fektetnek a pedagógiailag is felkészült munkatársak felkutatására.
- 5.5. *Rendszertani kihívás: a beavató mennyiben drámapedagógiai jelenség, illetve mennyiben önálló entitás.* Az interjúelemzések azt az eredményt adták ki, hogy a beavató foglalkozások minimuma az alkotócsoport valamely tagjának jelenléte, és a plusz információk közlése az együttlét folyamán.⁷ Ha ezt a modellt alkalmazzuk a drámapedagógiára, akkor ott a foglalkozásvezetők az alkotók, és ugyanúgy megjelenik a plusz információ, még akkor is, ha ezt nem ők, mint vezetők közlik, hanem kérdések, szituációba helyezések és konvenciók alkalmazásával váltják ki a résztvevőkből. A fentebb említett minimum alapján tehát azonos jelenségről van szó. Amennyiben azonban az interjúalanyok többsége által említett hangsúlypontozást (formára vonatkozó, tartalomra vonatkozó koncepció) is figyelembe vesszük, akkor már jól elkülöníthető területeket kapunk. Ha az alább következő szempontrendszert – amely bizonyára nem teljes, de a leglényegesebb megközelítéseket tartalmazza – végigveszi valaki, akkor pontosabban behatárolhatja az adott tevékenységet, mintha csak az alkotók által megfogalmazott műfaji megnevezésre hagyatkozna. Ez a megközelítés a minőségbiztosításnak is segítséget nyújtana, mert már az önellenőrzés során arra

---

⁷ A plusz információ természetesen nemcsak tárgyi tudást jelenthet.

terelné az előadókat, hogy szélesebb szakmai horizont alapján is vizsgálják önnön cselekedeteiket. A következő főbb szempontokat ajánlom⁸:

1. Mi a koncepciónk (elérni kívánt hatás)?
2. Van-e pedagógiai célunk, és ha igen, mi az?
3. Van-e oktatási célunk, és ha igen, milyen tudásanyagot szeretnénk átadni?
4. Milyen pénzügyi lehetőségeink vannak (pályázat; saját forrás; jegyárbevétel stb.)?
5. Milyen helyszínen valósul meg a program (szállítható-e; technikai lehetőségek [világítás, hang]; térszerkezet; nézőtér színpad viszonya)?
6. Milyen hosszúságú együttlétet tervezünk?
7. Háyn lépcsős találkozást tervezünk? Ezen belül az egyes lépcsőfokoknak mi a (téma, forma, tartalom, eszközök stb.) felosztása?
8. Mennyi néző várható?
9. Milyen korosztályú nézők várhatóak?
10. A tartalomra vagy a formára koncentrálnak?
11. Milyen nézői aktivitásokra (interakcióra) számítunk (beszélgetés; kérdezhet; véleményt nyilváníthat; csoportosan felkészül; beállhat[nak]; önállóan rendezhet, játszhat stb.)?
12. Milyen sorrendben követik egymást a színházi és a feldolgozó részek? (előfoglalkozás; előadás előtti együttlét; előadás közbeni beiktatott részek; utófoglalkozás stb.)
13. A színházi rész(ek)ben milyen hatáselemeket alkalmazunk? (szövegváltozatok; díszlet; jelmez; hang; stílus stb.)
14. A feldolgozó rész(ek)ben milyen pedagógiai elemeket használunk (tanári előadás; projekt munka; visszakerdezés technika)? Ezen belül milyen drámapedagógiai konvenciókat?
15. A színész-drámatanárok milyen szociális szerepeket öltenek magukra?
16. Milyen utánkövetést (minőségbiztosítást) alkalmazunk?

A fentebbi kérdéssor további alpontokkal egészíthető ki, és – esetleges szakmai konszenzus esetén – alapja lehet egy szakmai minimumot is meghatározó dokumentumnak.

- 5.6. *Kísérlet hatáselemzésre, eredmények összegzésére („beavatón iskolázott” és „beavatón” részt nem vett diákok érettségi után hogyan viszonyulnak a színházhoz)* Szintén egyértelmű eredményt hozott a kutatás. Az ilyen típusú foglalkozások után a diákok szignifikánsan többet járnak színházba. Ennek az eredménynek azonban ellentmond a Magyar Ifjúság Kutatás 2012⁹, ahol épp szignifikánsan csökkenő színházbajárási tendenciát mutattak ki a kutatók a korábbi vizsgálatokkal való összehasonlításban. Az ellenmondás feloldása két szinten is elérhető. Az interjúalanyok csak saját tapasztalataikról számoltak be, amelyeket nem támaszt alá semmilyen objektív kutatás. Azonban feltételezhetjük, hogy meglátásuk, tapasztalatuk mégsem csak légből kapott, tehát valószínűsíthető, hogy az általánosan romló tendencia belső dinamikájába a beavatós tevékenység eredménye ellentétes erőként van jelen és egy részletesebb, a beavató hatásaira vonatkozó nagymintás kutatás

---

⁸ Az összeállításnál felhasználtam a *Színházi nevelési programok kézikönyve* (Cziboly-Bethlenfalvy, 2013) című tanulmányt.

⁹ http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Ijfusag_2012_tanulmanykotet.pdf 220. o.

bizonyíthatná, hogy ez a tevékenység magasabb színházbajárési százalékot is eredményezne.

5.7. *A tanárok hogyan tanítják a dráma és a színház sajátos tartalmait?*

Az összes olyan interjúalany, aki a pedagógia világa felől érkezett megfogalmazta hiányérzeteit a felsőoktatásban szerzett tudása kapcsán, így kijelenthető, annak ellenére, hogy a NAT számos színházi fogalmat tekint kimeneti követelménynek, a felsőoktatás ezek ismeretére és az átadás módjára nem készíti fel a leendő tanárokat

5.8. *A beavatókat vezető pedagógiai és művészi státusza hogyan fogalmazható meg a szociológiai szerepek által és mennyiben befolyásolja ez a helyzet feladatvállalásukat?*

A szociológiai szerepek tudatos alkalmazása nem jellemző erre a területre. Összefüggés mutatható ki azonban a pedagógiai tudatosság és a szociológiai szerepek használata között, azaz minél képzettebb valaki pedagógiailag, annál tudatosabban váltogatja, illetve használja fel a szociológiai szerepek kínálta lehetőségeket a pedagógiai célok elérése érdekében. Ez egyben szintén a képzések szükségessége melletti bizonyíték.

5.9. *A Beavató név alatt alkalmazott módszerek ismertetése, rendszerezése, elemzése.*

A kutatás sokkal nagyobb módszertani, tartalmi és formai sokszínűséget tárt fel, mint ami az előzetes feltételezés szerint várható volt.

A jelenleg is éppen alakuló/átalakuló 'beavatós' világ tudományos megközelítése igényli a terminusok pontos rögzítését, de minden eddigi próbálkozás azt bizonyította, a gyakorlat semmibe veszi az elméleti kereteket, így azok nem segítői, hanem hátráltatói a folyamatoknak.

5.10. *A Beavató Színház kialakulása, előzményei.*

A szakirodalmi források alapján 1975-ben Kecskeméten volt először beavató (Ruszt József), melynek előzményei szintén Kecskeméthez kapcsolódnak (Udvaros Béla). Az interjúalanyok azonban semmilyen egységes tudásról nem adtak számot. Majdnem mindegyikük más forrást, más ihletett említett, de Ruszt József munkásságát mindannyian ismerték és említették még akkor is, ha mint elődöt és inspirálót nem tartották számon a saját munkájukban.

6. Közelmúlt, jelen, jövő

- 6.1. Magyarországon színházi-nevelési boom volt tapasztalható az elmúlt 8-10 évben. Egyaránt emelkedett a színházak (hivatásos és független társulatok egyaránt) által létrejött ilyen irányú előadások, foglalkozások száma, valamint a kifejezetten színházi neveléssel foglalkozó szervezetek és azok előadásainak száma is. Ennek okait tudományosan senki sem vizsgálta, de egyaránt szerepe lehet az előregedő nézői rétegnek, a drámapedagógia elterjedésének és a politikai prioritásváltásnak is¹⁰.
- 6.2. A *Színházi nevelési programok kézikönyve* (Cziboly, 2013) című munkában 119 szervezet 172 programjának leírása szerepel, továbbá átfogó elemzések az akkori magyarországi helyzetről. Majd részben ennek a kötetnek a folytatásaként 2017-ben NKA-s támogatással egy éven keresztül három munkacsoportban dolgozták fel a magyarországi színházi neveléssel foglalkozó társulatok helyzetét, problémáit, azonosságait. Az úttörő jellegű munka három munkacsoportja a következő volt: terminológia; minősítés; stratégia. A munkát három tanulmány segítette. Novák Máté Géza: *Alkalmazott színház Magyarországon*, Golden Dániel: *Színház és nevelés Magyarországon*, valamint Bethlenfalvy Ádám: *Színházi nevelési programok – nemzetközi kitekintés* című munkái.
- 6.3. A munkacsoportok összegezték az eredményeiket, amelyet egy közös rendezvényen ismertettek, majd minden anyagot online vitára bocsátottak. Végül az egész folyamatról megjelentettek egy újabb kötetet *Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv* (Cziboly, 2017) címmel. Újabb munkacsoportok alakultak és egy 3 éves ciklusban gondolkodva igyekeznek a megfogalmazott célokat elérni, a megfelelő terminológiát kialakítani, a minősítési rendszert kidolgozni és bevezetni. A beavató szempontjából ennek az egész kutatássorozatnak azért is van jelentősége, mert – bár a terminológia deklaráltan nem egységes – a 'beavató' kifejezés elismerten a színházi nevelés és/vagy színházpedagógia része.
- 6.4. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet rendelte meg a TÁMOP-3.1.15-14-2014-0001 Köznevelési reformok operatív megvalósítása program keretében. *A drámaoktatás helyzete a köznevelésben és a színházi nevelés a köznevelés eredményességéért* címen futó kutatást, melynek szakmai vezetője Dr. Eck Júlia, helyettese Körömi Gábor volt. A kutatás eredményeit kiegészítve más tanulmányokkal az OFI adta ki 2016-ban *Dráma – pedagógia – színház – nevelés* címmel. Ennek előszavában Illés Klára a kötet alkotó szerkesztője azt írja, az OFI kutatás a DICE kutatás eredményeinek hatására jött létre.¹¹ Az eredeti kutatás főleg a drámapedagógia iskolai világával foglalkozott. Tóth Zsuzsanna: *Drámapedagógia az iskolán kívül* című tanulmánya és Trencsényi László: *Kettős tükörben: drámapedagógia a neveléstörténet és a gyermekszínháztudomány felől* című tanulmánya¹² azonban kitekint az iskola világán kívülre is. A kötet az eredeti

¹⁰ Az állami pályázatok immár elmaradhatatlan része a fiatalokat új módon megszólító művészetközvetítési lehetőségek támogatása.

¹¹ A DICE, amelyet szintén Cziboly Ádám vezetett azt bizonyította, hogy a drámapedagógia felkészült használatára komoly kompetencia javulást eredményezett a liszaboni kulcskompetenciák területén.

¹² Az említett tanulmány az eredeti kutatás összegző tanulmányának jelentősen kibővített változata.

kutatáshoz képest jelentősen bővült mind szerzőit, mind tartalmát (témaköreit, kitekintését), mind mennyiségét tekintve.

Trencsényi László szavait idézem: „... a tapasztalatok – jelen kutatásé is – arról szólnak, hogy (a drámapedagógia) ismertsége még mindig méltatlanul alacsony, még mindig legitimációs hadműveletekre van szükség.” Ez a gondolat egybevág az általam készített interjúkból levont következtetéssel.

- 6.5. A terminológia szempontjából alapvetően két filozófiai megközelítéssel találkozhatunk. Az elsőben egy fa szerkezettel ábrázolható módon alá-fölé rendeltségi viszonyban vannak a fogalmak (Színházi nevelési programok kézikönyve), míg a másik egy hálószerűbb, mozaikos megközelítést takar (Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv).
- 6.6. A kutatás aktív szakaszában még nem volt ennyire érzékelhető, a drámapedagógia és a színházpedagógia valódi vagy vélt szembenállása, elkülönülése. Trencsényi László új szakma kialakulásáról beszél, míg Cziboly Ádám határozottan az egység mellett érvel. A beavató szempontjából ez azért érdekes, mert a beavató drámapedagógiai indíttatású, de mindenképpen a színházpedagógia ernyője alá is tartozik. A terminológiai vita egyik lehetséges kimenetele ernyő fogalmakat, műfajokat és építőköveket fogalmaz meg, ebben a rendszerben látva a lehetséges kiutat a jelenlegi káosz helyzetből. A káosz egyik oka Magyarország földrajzi elhelyezkedéséből és történelmi fejlődéséből következik. A mai színi nevelést több komponens határozza meg.
  1. a magyar drámapedagógiai hagyomány (pl.: Gabnai Katalin)
  2. Ruszt József beavató színháza
  3. angolszász drámapedagógia (pl.: Kerekasztal Színházi Nevelési Társulat)
  4. német színházpedagógia (pl.: Örkény Színház)
- 6.8. Ma már jóformán nem jelenhet meg úgy állami pályázat, hogy a színházi nevelés valamilyen módon ne legyen benne prioritásként kezelve, de a magánszféra is elmozdult ebbe az irányba.
- 6.9. A készülő NAT tervezetében új néven – Dráma és Színház – szerepel majd ez a terület. Az alsó tagozaton a művészeti nevelés a délutáni időszávba szorul, míg a felső évfolyamon a művészeteket az ének-zene és a vizuális kultúra képviseli jelentőségteljesebben. A NAT tervezet egyik várható hatás az lesz, hogy a felsőoktatásban még égetőbb kérdéssé válik a képzők képzése.
- 6.10. Az iskolán kívüli színházi beavatások szintén felértékelődnek.

7. További kutatást igénylő területek

- 7.1. Vizsgálандó hol a határ a tanóra és a beavató között. Például irodalom órán, amikor a tanár képviseli az alkotót és a plusz információk is tőle származnak, akkor hol és hogyan határoljuk el a két területet?

- 7.2. További elemzést igényel, hogy az utóbbi évek beavatóról szóló beszámolóiban többségükben miért a táncszínházi beavatásokat vizsgálják.
- 7.3. A beavatók hatása a színházbajárási szokásokra.
- 7.4. Az interjúalanyok válaszai majdnem mindig túlmutattak a konkrét kérdéseken, és így további elemzésre is lehetőséget adnak.

8. A szerző publikációi a témában

Honti György (1994): Beavató Színház Szakdolgozat Színház- és Filmművészeti Egyetem
Honti György. (é.n.): Művészet a börtönben – Az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskolájában készített dolgozat
Honti György: Beavató színház, avagy mindannyian Ruszt József köpönyegéből bújtunk elő Iskolakultúra 2009/7-8
Honti György: Beavató (Honti György beszélget Trencsényi Lászlóval) DPM 38. sz 2009/2
Honti György: Beavató (Honti György beszélget Kaposi Lászlóval) DPM 39. sz 2010/1
Honti György: Beavató (Honti György beszélget Gabnai Katalinnal) DPM 41. sz 2011/1
Honti György: Mi is az a beavató színház? DPM 21. sz. 2001/1
Honti György: Ruszt, a pedagógus DPM 53. sz. 2015/3
Honti György: Zenei nevelés Szolnok megyében, avagy, egy konok ember küzdelme Parlando 2012/2.

Konferenciák:

X. Országos Nevelésügyi Konferencia drámapedagógia szekció Budapest Benczúr-ház 2010. november 6.

Színházpedagógiai és Színházi Nevelési Fórum a színházi nevelés és a színházpedagógia fogalmairól a 2018-as Kaposvári Biennálén részt vevő előadásokhoz (is) kapcsolódva Kaposvári Egyetem, Rippl-Rónai Művészeti Kar 2018. május 10.

9. Irodalomjegyzék

Antalné Szabó Ágnes, Major Éva (szerk.) (2015): Bölcsész- és Művészetpedagógiai Kiadványok Szakpedagógiai Körkép III. Művészetpedagógiai tanulmányok
Balfour, M (szerk.) (2004): Theatre in prison. Theory and Practice Portland, Oregon Intellect Books
Barna Béla: Beavató színház 2008. október 14. www.partmagazin.hu 2012. július 20.
Bábosik István (2004): Nevelélmélet Osiris Kiadó Budapest
Bándoli Katalin: A könyvtárak a zenei nevelés szolgálatában, avagy miért érdemes a zenei könyvtárakat látogatni Parlando 2012/6. sz.
Becz Dorottya : „Hová lett a bácsi harmadik golyója?” 2008. november 03. <http://metropol.hu> 2015. szeptember 16.
Benkovics Sándor (2011): A beavató színház lehetőségei a középiskolában Szakdolgozat Apor Vilmos Főiskola
Berecz Zsuzsa: A felszabadult néző pedagógiája Színház.net 2016. június-július
Berns, G. S., Blaine, K., Prietula, M. J., Pye, B. E.: Short – and Long – Term Effects of a Novel on Connectivity in the Brain Brain Connectivity 2013/3
Bethlenfalvy Ádám - Lipták Ildikó: A színházi nevelésről Taní-tani Online 2018. május 5.
Boal, A. (2002): Games for Actors and Non-Actors Routledge
Bolton, G. (1971): Drama and Theatre in Education: A Survey In.: Dodd, N., Hickson, W. (szerk.): Drama and Theatre in Education London Heinemann
Bolton, G. (1993): A tanítási dráma elmélete Marczibányi téri Művelődési Központ

- Bolton, G. (2007): A history of drama education. A search for substance In.: Bresler, L. (szerk.): International Handbook of Research in Arts Education Springer
- Bolton, G.: Az oktatási dráma és a TIE összehasonlítása DPM 1993/5
- Bond, E. (1997): Eleven Vests' & 'Tuesday London Methuen 1997
- Bond, E. (1998): The Reason for Theatre In. Bond, E. (2000): The hidden pilot Bloomsbury Methuen Drama
- Bresler, L. (szerk.) (2007): International Handbook of Research in Arts Education Springer
- Brook, P. (1999): Üres tér Európa Könyvkiadó Budapest
- Cooper, Ch. (szerk.) (2010): Változások világa DICE tanári csomag tanítási színházzal és drámával foglalkozóknak DICE Konzorcium
- Christopher R. Osmond (2007): Drama Education and the Body: „I am, therefore I think” In.: Coss, R. G. (1990): Picture perception and patient stress: A study of anxiety reduction and postoperative stability Unpublished paper Department of Psychology University of California Davis
- Cziboly Ádám (szerk.) (2010): DICE – a kocka el van vetve DICE Konzorcium
- Cziboly Ádám: Miért színház? Színház.net 2017. november
- Cziboly Ádám (szerk.) (2017): Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv InSite Drama Budapest
- Cziboly Ádám – Bethlenfalvy Ádám (2013): Színházi nevelési programok kézikönyve L'Harmattan Budapest
- Debreczeni Tibor (é.n.): Drámapedagógiai órák – alsóban, felsőben és főiskolán Magyar Debreczeni Tibor: A drámapedagógia hazánkban DPM 1992/1 sz.
- Drámapedagógiai Társaság és a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola Kecskemét
- Dewey, J. (1934/1980): Art as experience New York Perigee
- Doorman, M. (2006): A romantikus rend, Typotex, Budapest.
- Drama Research International Journal of Drama in Education Vol. 1 No. 1: April 2010
- Drama Research International Journal of Drama in Education Vol. 2 No. 1: April 2011
- Drama Research International Journal of Drama in Education Vol. 3 No. 1: April 2012
- Drama Research International Journal of Drama in Education Vol. 4 No. 1: April 2013
- Drama Research International Journal of Drama in Education Vol. 5 No. 1: April 2014
- Dwyer, P.: Making bodies talk in Forum Theatre Research in Drama Education Vol.9 No.2 2004
- Eco, U. (1976): A nyitott mű Gondolat kiadó Budapest
- Eck Júlia, Kaposi József, Trencsényi László (szerk.) (2016): Dráma – pedagógia – színház – nevelés Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet
- Eisner, Elliot W. (2002) The arts and the creation of mind, New Haven Yale University Press
- Eliade, M. (1999): Misztikus Születések Európa kiadó
- Eliade, M. (2002): Az eredet bűvöletében Cartaphilus Kiadó Budapest
- Eisner, E. (2002) The arts and the creation of mind New Haven, Yale University Press
- Falus Iván (2005): Képesítési követelmények - kompetenciák – sztenderdek Pedagógusképzés 2005. 1. sz.
- Falus Iván (szerk.) (2004) Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe Budapest Műszaki Könyvkiadó
- Falus Katalin – Knausz Imre (2009): Ember és társadalom műveltségi terület oktatói módszertani kézikönyv, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Flamich Mária Magdolna (2018): Pedagóguskompetenciák az inkluzív szemléletű tanárképzésben – Vak és alig látó hivatásos zenészek, zenét tanuló fiatalok és tanáraik nézeti befogadásáról, a pedagóguskompetenciákról, valamint azok fejlesztéséről ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola 2018

- Fleming, M., Merrell, Ch., Tymms, P. (2004): The impact of drama on pupils' language, mathematics and attitude in two primary schools Research in Drama Education Vol.9 No.2 2004
- Freud, S. (1906): Pszichopata alakok a színpadon In: Erős F. (szerk.): Sigmund Freud – Válogatás az életműből 784-790. o. Európa Kiadó 2003.
- Gabnai Katalin (1993): Drámajátékok - gyerekeknek, fiataloknak, felnőtteknek Marczibányi téri Művelődési Központ
- Gabnai Katalin (2011): Drámajátékok – Bevezetés a drámapedagógiába Helikon Kiadó Kft
- Gabnai Katalin: A drámapedagógia hazai honosodása és jelene Iskolakultúra 2005/4 sz.
- Gabnai Katalin (2001): A drámapedagógia hazai legitimációja in: Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.) (2002): Tanulmányok a neveléstudomány köréből 2001 Osiris Kiadó
- Gadamer, H. G. (1995): A színház mint ünnep, Színház 1995/11
- Gordon, T. (2010): T.E.T Gordon Kiadó Magyarország Kft. Budapest
- Hankiss Elemér (1999): Proletár reneszánsz Helikon Kiadó
- Hathorn, K., Nanda, U.: A Guide to Evidence-based Art; The Center for Health Design 2008
- Heerwagen, J. H.: Design, productivity and well being: What are the Links? The American Institute of Architects Conference on Highly Effective Facilities Cincinnati Ohio 1998. március 12-14.
- Horváth Dóra, Mitev Ariel (2015): Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv Alinea Kiadó
- Horváth Kata – Takács Gábor (sorozatszerk.) (2009-2010): Színház és Pedagógia Elméleti és Módszertani füzetek KÁVA
- Kaposi László: TIE Angliában DPM 1993/5
- Kaposi László (szerk.) (1995): Drámapedagógiai olvasókönyv Marczibányi téri Művelődési Központ
- Kaposi László (szerk.) (1995): Színház és dráma a tanításban (Színházi füzetek, VIII.) Magyar Drámapedagógiai Társaság Marczibányi téri Művelődési Központ
- Kaposi László (1999): Drámafoglalkozások gyerekeknek, fiataloknak (Segédlet gyakorló drámatanárok számára) Magyar Drámapedagógiai Társaság
- Kaposi László (szerk.) (2004): Dramatikus módszerek a bűnmegelőzés szolgálatában. Országos Bűnmegelőzési Központ - Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest
- Kaposi László (é.n.): Tanítási dráma megjelenés előtti kézirat
- Kárpáti Andrea (szerk.) (2017): A világ új képe a művészetben és a tudományban Művészetpedagógiai Konferencia Konferenciakötet ELTE TTK
- Key, E. (1976): A gyermek évszázada Tankönyvkiadó Vállalat Budapest
- Kiss Virág: Művészeti nevelés, művészettel nevelés, művészetterápia, Iskolakultúra 2010/10
- Kiss Virág (2015): A vizuális művészetpedagógia és a művészetterápia összehasonlítása a tanári és terapeuta kompetenciák tükrében Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola
- Kmetty Zoltán, Sztárayné Kézdy Éva (2011): Kutatásmódszertan és prezentációkészítés 7. rész: Tartomelemzés – szövegelemzési módszerek Károly Gáspár Református Egyetem http://igyk.pte.hu/files/tiny_mce/File/kari_projektek/informaciotudaservenyesules/tananyagok/1_alprojekt/KM/07_kutatasmodzertan7_tartalomelemzes.pdf 2015. november 25.
- Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége Egyetemi jegyzet Miskolc-Budapest
- Knausz Imre: Kánonok és pedagógiák Elhangzott a Felsőoktatási Kutatóintézet és a Magyar Szociológiai Társaság Oktatásszociológiai Szakosztálya konferenciáján 2005. április 4-én.
- Kovács Éva: Interjú módszerek és technikák. In: Kovács Éva (szerk.) (2007): Közösségtanulmány Módszertani jegyzet. Budapest: Néprajzi Múzeum, PTE-BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék
- Körmendy Zsolt: Koncertpedagógia és közoktatás Neveléstudomány 2013. 4. sz.

- Kóváry Zoltán (2010): Az ösztönszublímációtól a szelf-egyensúlyig PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola Elméleti Pszichoanalízis Program
- Kricsfalusi Beatrix: A résztvevőkkel lesz teljes a színházi esemény Színház.net 2017. november
- Kricsfalusi Beatrix: Gyere közelebb 2014. június 24.
<http://www.revizoronline.com/hu/cikk/5068/horda2-kava-kulturalis-muhely-kozep-europa-tancszinhaz-nemzeti-tancszinhaz/> 2015. november 17.
- Krippendorff, K. (1995): A tartalomelemzés módszertanának alapjai Balassi Kiadó Budapest
- Lakatos Gábor (2006): Beavatási szertartások - Funkciói, története, régi és modern változásai, különös tekintettel a mai iskolai rítusokra ELTE Társadalomtudományi Kar szakdolgozat
- Lesser, S. O. (1962): Fiction and the Unconscious New York Vintage Books 200. o.
- Lipták Ildikó (szerk.) (2008): Tanítási dráma Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság
- M. László Ferenc: Kreón rágyújt - Beavató színház, avagy az összezapott Antigoné 2005.
- Magherini, G. (1989): La Sindrome di Stendhal Firenze Ponte Alle Grazie
- Mezei Éva (1979): Játsszunk színházat! Móra Ferenc Könyvkiadó
- Mészáros György (2006): Pilinszky János színházesztétikája. Iskolakultúra 2006/3
- Mészáros György (2014): Szubkultúrák és iskolai nevelés Gondolat Kiadó
- Mészáros György (2017): Pedagógiai etnográfia ELTE Eötvös Kiadó Budapest
- Mészáros György (é.n.): Mentorrá válni (Képzési anyag) Feketén fehéren az integrációért Országos Felsőoktatási Mentor Hálózat
- Mészáros György: Beavatás, liminalitás és struktúra Fazekas Mihály Lúdas Matyijának újraolvasása Irodalomtörténeti közlemények 2007. 1-3 sz.
- Mészáros I. – Németh A. – Pukánszky B. (2006): Neveléstörténet Szöveggyűjtemény Osiris Kiadó
- Mezei Gabriella: Egy interjú kérdéssor validálása: a motivációs tanítási gyakorlat vizsgálata Iskolakultúra 2006. 10. sz.
- Mihály Ildikó: Iskolai szertartások - Élmények és veszélyek a diákélethez kapcsolódó rituálékban Új pedagógiai szemle 2010. március-április
- Morva Péter: Éltre szóló játék – Varga Károly játékos zenei ismeretterjesztési- és pedagógiai munkássága Új pedagógiai szemle 59. évf. 7. sz. 2009
- Morva Péter: Fiataloknak szánt komolyzenei ismeretterjesztés a rádióban – bevezetés az operák világába rádióban Parlando 2011. 4. sz.
- Morva Péter: Hangszerismertető gyermekműsorok a magyar rádióban Parlando 2011. 4. sz.
- Morva Péter (2017): Hagyományos és új utak keresése a fiataloknak szánt zenei ismeretterjesztésben – médiumok szerepe (pedagógiai elemzés) ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola 2017
- Móré Mariann (2010): A tartalomelemzés, mint a szakdolgozatírásban alkalmazható kutatási módszer in.: Kovácsné Bakosi Éva (szerk.) Társadalomtudományi tanulmányok III. DEGYFK 2010
- Nagy Ádám (szerk.) (2017): Szolgálva, nem tündökölve - Trencsényi 70. Iuvenis - Ifjúságszakmai Műhely Budapest
- Nagy Veronika (2008): A színházi beavatás formái Magyarországon szakdolgozat Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
- Nahalka István: Konstruktív pedagógia – egy paradigma a láthatáron Iskolakultúra 1997/2-3-4. sz.
- Nahalka István (2002): Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia Nemzeti Tankönyvkiadó
- Nahalka István: A Hálózat a tanszabadságért (HAT) véleménye a Nemzeti alaptantervre vonatkozó, 2012. februárban megjelent javaslatról 2012. március 03.

<https://nahalkaistvan.blogspot.hu/2012/03/halozat-tanszabadsagert-velemenye-nat.html?m=0>
2018. május 5.

Nánay István (2002): Ruszt Új Mandátum kiadó

Neelands, J. (1994): Dráma a tanítás szolgálatában. Magyar Drámapedagógiai Társaság és a Marczibányi Téri Művelődési Központ Budapest

Neudold Júlia: Művészetközvetítés kőszínházakban Színház.net 2017. november

Novák János: Gyermekszínházak a nagyvilágban Iskolakultúra 2004/3. sz.

Novák Géza Máté: Egy színházi nevelési projekt hatása tizenévesek értékorientációjára DPM 2008/2

Novák Géza Máté (2010): A drámapedagógia hatása tizenévesek értékorientációjára - Egy színházi nevelési program működése az osztályteremben doktori értekezés Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola Neveléstudományi Kutatások Doktori Program

Novák Géza Máté – Szári Laura – Katona Vanda (2014): Defekt? – Színház és dráma a fogyatékoságügyért. Fogyatékos személyek esélyegyenlőségéért közhasznú nonprofit kft

O'Connor, P. (2009): Silent, upon A Peak in Darien: Drama Education from the Edge Drama Research: International journal of drama in education 2-15. o.

Orosz Csaba (2011): Kvázi szertartások és beavatások, avagy élménypedagógia a vizuális nevelésben Nyíregyházi Főiskola Vizuális Kultúra Intézet

Osmond, Ch. R. (2007): Drama Education and the Body: „I am, therefore I think” In.: Bresler, L. (szerk.): International Handbook of Research in Arts Education Springer

Papp-Zipernovszky Orsolya: A személyiségkoherencia és az esztétikai válasz összefüggései. A művészetbefogadás narratív pszichológiai vizsgálata Pszichológia Az MTA Természettudományi Kutatóközpont Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézetének Folyóirata 34. sz. 2014. 1-2. 27-47. o.

Prendergast, M., Saxton, J. (szerk.) (2009): Applied Theatre: International Case Studies and Challenges for Practice

Pusztay Krisztina (2011): Zenei nevelés a szimbólumok tükrében, Parlando 2011/4. sz.

Püspöki Péter: Thália titkai - A színházi beavatás formái és lehetőségei Új Holnap 2004

Rada Lilla (2010): Színház a rácsok mögött szakdolgozat Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Sándor L. István (szerk.) (2008): Magyar gyermekszínházi műhelyek Elemzések, tanulmányok, beszélgetések a IV. Gyermekszínházi Biennálé tükrében ASSITEJ Magyar Központ Budapest

Sántha Kálmán (2006): Mintavétel a kvalitatív pedagógiai kutatásban Gondolat Kiadó Budapest

Sántha Kálmán: A kvalitatív metodológiai követelmények problémái Iskolakultúra 2007/6-7. sz.

Sántha Kálmán: A kvalitatív tartalomelemzés aspektusai Neveléstudomány 2014/2

Sandberger, S. (2006): Prison Theatre in Austria A Report for the EU project „Teatro e Carcere in Europa“

Schechner, R. (1989): A performance Múzsák Budapest

Seidman, I. (2003): Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer Műszaki Könyvkiadó

Slade, P. (1991).: Child Dráma London 1954 In DPM 1991/1 sz.

Slade, P.: Child Dráma London 1954 In DPM 1991/1 sz.

Somfai Barbara: TIE, azaz a színházi nevelési foglalkozás Nyelv és tudomány 2012. július 19.

Stuart, I. (szerk.) (1998): Edward Bond: Letters 4 Amsteldijk Harwood Academic Publishers

Szaunder Erik (szerk.) (1994): A dráma oktatásának legnevesebb angolszász képviselői Drámaoktatás, - nevelés Olvasókönyv a drámapedagógia oktatásához Nemzeti Tankönyvkiadó

Szitó Imre: Hogyan hat egy drámapedagógiai program a serdülőkor küszöbén álló fiatalok normakövető viselkedésére? DPM 2004/2

- Szitó Imre: A drámajáték mint társas befolyásolás és kollektív emocionális tapasztalat DPM 2005/2
- Takács Gábor: A részvétel kora – a színházi nevelés útjai, lehetőségei Magyarországon Műút 2012035
- Takács Gábor: Színház a határon (a TIE első tizennégy éve Magyarországon) DPM 2012 különszám
- Tesfay Sába: Egy halfie antropológus dilemmája antro-pólus 2. évf. 1. sz. (2017.)
- Thorne, S. (2000): Data analysis in qualitative research Evidence-Based Nursing 3. sz. 68–70. o.
- Tóthpál József (2009): A művészetpedagógia éthosza, a pedagógusok felelőssége művészeti hagyományaink megőrzése és a művészetoktatás terén. Scientia Pannonica. 2009/1
- Tölgyessy Zsuzsanna: Kommunikáció a drámapedagógiában DMP 2010/2. szám
- Tölgyessy Zsuzsanna: Mi is az a drámapedagógia? Taní-tani Online 2015. szeptember 16.
- Trencsényi László: Fellegi Ádám tanít Iskolakultúra 1991. 4. sz
- Trencsényi László (2000): Művészetpedagógia – Elmélet, tanterv, módszer Okker Oktatási, Kiadói és Kereskedelmi Kft
- Trencsényi László (szerk.) (2006): Iskolán kívüli nevelés - a gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése ELTE PPK Neveléstudományi Intézet
- Trencsényi László (2007): Az iskola funkcióiról a nevelési intézmények „történeti rendszertanában” In: Kiss Éva (szerk.): Pedagógián innen és túl. Pécs–Veszprém
- Trencsényi László (szerk.) (2008): Dr. Áma A drámapedagógia, mint tudomány Új Helikon
- Trencsényi László (2009): Színház és pedagógia – egy paradigmaváltás igényének dokumentumai, Új pedagógiai szemle 59. évf. 10. sz. 2009
- Trencsényi László (2010): Tudományelméleti kihívások és az alkalmazott nevelélmélet. In: Szabolcs-Garai (szerk.): Neveléstudomány – reflexió-innováció Gondolat Kiadó Budapest
- Trencsényi László (2013): Művészeti neveléstől a gyermekkultúráig, Tanulmányok, módszertani írások, reflexiók 1965-2013 Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar Gyermekkultúra Kutatócsoport Új Helikon Szekszárd-Budapest
- Trencsényi László: Színház és pedagógia – egy paradigmaváltás igényének dokumentumai Új pedagógiai szemle 59. évf. 10. sz. 2009
- Varga Nikoletta (2008): Beavató színház - beavató színházi programok és kísérletek Magyarországon /1975-2007/ Apor Vilmos Katolikus Főiskola drámapedagógiai tanszék tánc- és drámapedagógia szakirányú továbbképzés záródolgozat
- Vaszó Vera (2009): Közönségnevelés. A Nemzeti Táncszínház Beavató színházi sorozata. Ellenfény Offline 2009/12.
- Vuuren, P. J.: Meeting the mentor: the role of the teacher-director in engineering a Hero's Journey for participants in an Educational Drama Workshop series Research in Drama Education Vol.9 No.2 2004
- Wooster, R. (2007): Contemporary theatre in education Intellect Ltd.
- Zalay Szabolcs (2008): Konstruktív drámapedagógia Pannon Egyetem Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi és Neveléstudományi Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program

10. Függelék

10. 1. A kérdéssor

A kérdéssor kialakítása, ellenőrzése, és véglegesítése folyamatában témavezetőm és Mezei Gabriella útmutatásait vettem figyelembe (Mezei, 2006).

1. Kik vagytok?
2. Miért csináljátok?
3. Mit gondoltok a következő fogalmakról?
  - 3.1. beavatás
  - 3.2. beavató
  - 3.3. TIE
  - 3.4. drámapedagógia
4. Szükséges ez?
5. Hogyan csináljátok?
6. Hasznos ez?
7. Milyen pedagógiai szempontokat követtek?
8. Mi a tapasztalatotok a mai gyerek, kamasz, ifjú közönségről?
9. Mi a dolgotok a mai gyerek, kamasz, ifjú közönséggel?
10. Mi a tapasztalatotok a mai gyerekek, kamaszok, ifjú közönségnek játszó színházról?
11. Mi a tapasztalatotok a gyerekek, kamaszok, ifjak iskolai
  - 11.1. irodalmi neveléséről?
  - 11.2. drámai neveléséről?
  - 11.3. magatartáskultúrára neveléséről?
12. Kinek a dolga?
13. Kell-e nekik színház? Minek?
14. Kell-e nektek a gyerek, kamasz, ifjú néző? Minek?
15. Milyen művészi szempontokat követtek?
16. Milyen visszajelzések érkeztek? Kitől?
17. Mérhető a hatás? Van-e rendszeres mérés?
18. Miért ez a neve?
19. Tudsz valamit a történetéről?
20. A résztvevők milyen szerepben vannak?
21. Helyileg hol történik?
22. Merre tovább?
23. Mit mondanál még?
24. „A” vagy „B” gyerek?
25. Művészetre vagy művészettel?
26. Kell ez nekik?
27. Foglalkoztok-e a szakértővé válás problematikájával?
28. Milyen finanszírozással valósulnak meg a programok?
29. Milyen elméleti alapok vannak?
30. Hány gyerek volt?
31. Mi volt a legszebb/legnehezebb élmény?